

Ešte raz o problémoch písania čiarky

MÁRIA IMRICHOVÁ

Anotácia: Problematika písania čiarky pred spojkami a, i, aj, ani, či, alebo v rôznych pozíciách spôsobuje v školskej praxi neustále ťažkosti.

Kľúčové slová: pripájacia funkcia, viacslovné spojky, spojkové výrazy, viacnásobné vetné členy

V školskej praxi sa neustále stretávame s ťažkosťami, ktoré spôsobuje neistota v písaní, resp. nepísaní čiarky. Príčinou je pravdepodobne nedostatočné vyučovanie skladby v základných školách a takmer žiadne vyučovanie tejto jazykovej roviny v stredných školách. Iba dôkladné poznanie syntaktického javu však pomáha pochopiť pravidlá písania čiarky. Týmto príspevkom nadväzujeme na príspevok *K. Balážikovej* uverejnený v r. 1993/94 v časopise *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, v ktorom autorka jasnejšie a zreteľnejšie objasňuje zásady písania čiarky v *Pravidlách slovenského pravopisu z r. 1991*.

V našom príspevku sa zameriame na jej písanie, resp. nepísanie pred spojkami *a, i, aj, ani, či, alebo* v rôznych (najmä problematických) pozíciách, ktoré spôsobujú študentom (a nie iba im) najväčšie starosti.

Spojky *a, i, aj, ani, či, alebo* najčastejšie plnia **pripájaciu funkciu** v priradovacom súvetí. O pravidlách písania, resp. nepísania čiarky pred nimi v tejto pozícii sa v *Pravidlách slovenského pravopisu (1991)* na s. 110 hovorí:

1. Čiarkou sa pripájajú hlavné vety, ktoré nie sú priradené zlučovacou spojkou *a, i, aj, ani, alebo, či*.

2. Čiarka sa môže písať aj pred spojkami *a, i, aj, ani*, ak medzi hlavnými vetami je zreteľne iný významový vzťah ako zlučovací (napr. odporovací, stupňovací).

V druhej časti výkladu sa už **nespomínajú** práve **pravopisne problematické** vylučovacie spojky *alebo, či*. V úvode *Pravidiel slovenského pravopisu* (s. 15) sa však dozvedáme, že *pri písaní čiarky sa zjednodušenie a spresnenie dosahuje napríklad tým, že v prípadoch, keď sa medzivetný vzťah signalizuje jednoznačne priradovacou spojkou (alebo, či, ani), nepožaduje sa už písať pred takouto spojkou čiarku, lebo nie je na signalizovanie tohto vzťahu potrebná*. Tento výklad možno pochopiť aj tak, že nie je rozdiel medzi zlučovacou a vylučovacou spojkou *alebo, či* a aj pred zlučovacou spojkou *alebo, či* čiarku písať môžeme. (?) Možno táto nepresnosť formulácie spôsobila neistotu; ak ale platí pravidlo v bode 1, je zrejmé, že pred zlučovacími spojkami čiarku nikdy nepíšeme. Pravidlo formulované v bode 2 síce spojky *alebo, či* nespomína, ale práve citovaná úvodná formulácia informáciu dopĺňa a spresňuje. Z toho vyplýva, že **čiarku pred priradova-**

čími spojkami *a, i, aj, ani, alebo, či* **písať môžeme (ale nemusíme)**, ak signalizuje iný než zlučovací vetný vzťah.

Sľúbil a sľub nedodržel. / Sľúbil, a sľub nedodržel. (odporovanie)

Vie čítať a do školy nechodí. / Vie čítať, a do školy nechodí. (prípustka)

Nemusel a prišiel. / Nemusel, a prišiel. (prípustka)

Pride leto aj pán kráľ pride. / Pride leto, aj pán kráľ pride. (dôsledok)

Rečnite veľa a málo konáte. / Rečnite veľa, a málo konáte. (odporovanie)

Písať či nepísať čiarku. / Písať, či nepísať čiarku. (odporovanie)

Bojuj alebo utekaj! / Bojuj, alebo utekaj! (vylučovanie)

Odišiel ani nepozdravil. / Odišiel, ani nepozdravil. (odporovanie)

Pozrie sa na neho a aj sa trocha usmeje. / Pozrie sa na neho, a aj sa trocha usmeje. (stupňovanie)

Šli sme tade prvý raz i zablúdili sme. / Šli sme tade prvý raz, i zablúdili sme. (dôsledok)

Brúsny hriadeľ zaistíte stisnutím tlačidla či hriadeľ pridržte vidlicovým kľúčom. / Brúsny hriadeľ zaistíte stisnutím tlačidla, či hriadeľ pridržte vidlicovým kľúčom. (vylučovanie)

Odišiel či zostal? / Odišiel, či zostal? (vylučovanie)

Aspoň vraví a mne nič nepríde na um. / Aspoň vraví, a mne nič nepríde na um. (odporovanie)

Nerobil si ani ješ' nedostaneš. / Nerobil si, ani ješ' nedostaneš. (dôsledok)

Spadol z lešenia na koľajničky a ešte ho prešli aj vagóniky. / Spadol z lešenia na koľajničky, a ešte ho prešli aj vagóniky. (stupňovanie)

Pred viacsovnými priradovacími spojkami *a či, alebo či* vo význame **alebo čiarku nepíšeme.**

Prídeš a či neprídeš.

Bolo nás desať a či dvanásť.

Či mu dať voľno alebo či ho zahrnúť novými povinnosťami.

podobne: *Budem na teba čakať alebo aj pod oknami stáť.*

Pred podradovacou spojkou **či sa čiarka vždy píše.**

Nevedel som, či konám správne.

Mala obavy, či sa mu niečo zlé neprihodilo.

Pred spojkami a spojkovými výrazmi, ktorých súčasťou je spojka *a*, čiarku píšeme.

Nemusel, a predsa prišiel.

Nikto tam nebol, a tak som odišiel.

Elena je samý smiech, a preto ju všade radi vidia.

Stretneme sa čo najskôr, a to v stredu.

Nemali sme pevne stanovený dialóg, a tak sme improvizovali.

Dobre o tom vedel, a preto občas dozrel i tu.

Preberanie anglicizmov má však aj opačný rozmer, a to negatívny.

Dôkazy boli presvedčivé, a predsa sa nevedel zbaviť pochybností.

Urobil si to dobre, a keby si sa snažil, mohlo to byť ešte lepšie.

Plody dozreli, a keď prišli dažde, nastala pohroma.

Pozor, treba odlišiť zložený výraz a tak, a to od spojenia zlučovacej spojky a a odkazovacieho výrazu *tak, to*.

Často užíval lieky a to mohlo spôsobiť tieto problémy.

Tento postup sa mi pozdáva a tak budem postupovať i ja.

Je mladý a to je výhoda.

Čiarkami sa pripájajú hlavné vety, keď ich uvádzajú **dvojité**, resp. **viacčlenné** (zložené) **spojky alebo sa opakujú spájacie výrazy**, napr. *aj – aj, buď – buď, buď – alebo, nielen – ale aj, či – či, alebo – alebo, i – i, hneď – hneď, ani – ani, možno – možno, azda – azda atď.*

Nielen sa neučíš, ale si aj bezočivý.

Niežeby každého ranila spokojnosť, ale protiveň už bola nasýtená.

Vari sme zle trafili, alebo sme sa pomýlili?

Alebo svoju chybu napravíte, alebo dám vec žandárom.

Priradovacím vzťahom sú spojené aj hlavné vety a vedľajšie vety v niektorých typoch **zloženého súvetia**. Platia tu také pravidlá písania čiarky ako v jednoduchých priradovacích súvetiach. V niektorých typoch zloženého súvetia je však písanie čiarky špecifické.

Čiarkou sa vyčleňujú vedľajšie vety v podradovacom súvetí. Vedľajšia veta, ktorá stojí medzi dvoma hlavnými vetami, sa vyčleňuje z oboch strán čiarkou. Čiarku v takomto type súvetia píšeme i pred priradovacími (i zlučovacími) spojkami.

Povedz mi, čo čítaš, a ja ti poviem, kto si.

Zas pozeral, ako to robia iní, a naberal si máličko, hoci mu chutilo.

Zatisol zuby do pery, až mu nabehli líčne svaly, a hodil noviny na stôl.

Martin mi nikdy nedával najavo, že je starší, a ja som zas priveľmi nenakúkal do jeho tajomstiev.

Keď odchádzali, Erna sa vo dverách obrátila, a my sme jej zakývali.

Prerušila ma, a aby skryla slzy, utiekla do sypárne.

Myšlienka, že ju viac neuvidím, mi nedala spať a objavovala sa v mojich snoch, ktoré ma dlho prenasledovali.

Vedľajšia veta vložená za priradovaciu spojku sa ľavou čiarkou osobitne nevyčleňuje, ale čiarka sa píše pred priradovacou spojkou. (PSP, s.107.)

Bolo počuť hrkot kolies oneskorených vozov, a keď sa už celkom zotmelo, ozval sa štekot prvých psov.

Niekoľko zvedavcov vyšlo z krčmy, a len čo sme poskákali z koní, ktosi zavola, že sú naše kone také rovnaké.

Keď Pavol Hron povedal, že niečo urobí, tak urobil, a keď povedal, že niekde pôjde, tak išiel.

Vystúpili sme na vrchol, a keď sme sa rozhladli, nevedeli sme nájsť ani slovko obdivu.

Ak hlavnú vetu rozvíjajú dve alebo viaceré rovnocenné (viacnásobné) vedľajšie vety, ktoré sú spojené koordinačným vzťahom (násobená závislosť), platia pre písanie čiarky medzi vedľajšími vetami podobné pravidlá ako pre priradovacie súvetie.

Najprv sa poobzeral, či tam nestojí žena a či ho nesleduje.

Najprv sa poobzeral, či tam nestojí žena a nesleduje ho.

Najprv sa poobzeral, či tam nestojí žena, či ho nesleduje. (pozri Balážiková, s. 78.)

Povedal, že ho to mrzí a že mu musím odpustiť.

Povedal, že ho to mrzí a musím mu odpustiť.

Ak sú vedľajšie vety priradené zlučovacími a vylučovacími spojkami, čiarku pred nimi nepíšeme. Keď sú vedľajšie vety spojené odporovacími alebo stupňovacími spojkami alebo spojkami nepravej parataxy, čiarku pred tieto spojky píšeme.

Nevedel, či má ostať alebo ísť kade ľahšie.

Nepýtaj sa, či pôjdem, ale či zostanem.

Spojками *a, i, aj, ani, či, alebo* sa pripájajú aj rovnorodé výrazy vo **viacnásobných vetných členoch**. Podľa Pravidiel slovenského pravopisu „sa čiarka píše pred všetkými stupňovacími a odporovacími priradovacími spojkami a pred spojkami z nepravého priradovania“. Ak sú teda viacnásobné vetné členy spojené zlučovacími a vylučovacími spojkami *a, i, aj, ani, či, alebo*, čiarku nepíšeme.

Je to pravda, alebo nie? (vylučovanie)

Reálny, a predsa náročný plán. (prípustka)

Vedecky či odborne aj spoločensky. (zlučovanie)

Bol červený či čierny? (vylučovanie)

Jed alebo liek? (vylučovanie)

Pracuje ako ty alebo ako ja. (zlučovanie)

Mladý, a už taký uzavretý. (prípustka)

Nemal už otca ani matky. (zlučovanie)

Budem čakať dva, aj päť rokov. (stupňovanie)

Tak či tak. (zlučovanie)

Ak sa vo viacnásobnom vetnom člene opakuje tá istá zlučovacia alebo vylučovacia spojka, pred druhou a každou nasledujúcou čiarku píšeme.

Na vlhkých miestach sa darí aj lieske, aj vrbam, aj jelšiam.

Aby v ňom bol aj plač i veselý smiech, i radosť, i smútok.

Aj zhora, aj zdola.

Bruchá im tak nakysli, že im nestačili ani opasky, ani nohavice, ani košele.

Ani ryba, ani rak.

Ani večer, ani ráno.

Ak sú vetné členy spojené dvojitémi spojkami, pred druhou píšeme čiarku.

Kúp alebo červenú, alebo fialovú, veď na tom nezáleží.

Prídeš buď v pondelok, alebo v utorok.

Kto vie, v čom to bolo, či v oblečení, alebo v reči...

Najväčšie problémy v praxi spôsobuje písanie čiarky vo **viacnásobnom zhodnom prívlastku**. Príčinou je nerozlišovanie postupne rozvíjajúcich prívlastkov a viacnásobných prívlastkov a určovacích a hodnotiacich prívlastkov. O viacnásobnom prívlastku hovoríme vtedy, keď sa stretnú prívlastky z jedného významového pásma. Možno medzi ne vložiť spojku a (i, resp. výraz a to). Postupne rozvíjajúce prívlastky sú významovo nerovnocenné a neprípájajú sa čiarkou.

príjemný, teplý večer (hodnotiaci + hodnotiaci prívlastok)

príjemný nedeľný večer (hodnotiaci + určujúci prívlastok)

dobrá, odborná práca (práca, ktorá je dobrá i odborná)

dobrá odborná práca (odborná práca, ktorá je dobrá)

Keď sú viacnásobné prívlastky spojené spojkami a, i, aj, či, ani, alebo, spojku pred ne nepíšeme, ak vyjadrujú zlučovaci alebo vylučovací vzťah. Pred ostatnými parataktickými spojkami čiarku píšeme.

Možnosti vyjadrenia viacnásobného zhodného prívlastku:

dobrá, odborná, poučná práca

dobrá, odborná a poučná práca

dobrá, odborná, ale i poučná práca

dobrá i odborná aj poučná práca *dobrá, aj odborná, aj poučná práca*

dobrá aj odborná, ako i poučná práca

práca nebola dobrá ani odborná, ani poučná

práca nebola dobrá ani odborná, nie to poučná

Osobitnú pozornosť z hľadiska písania čiarky treba venovať **odlíšeniu viacnásobného prísudku a súvetia**. Za viacnásobný prísudok považujeme zložený slovesno-menný prísudok (Tvár mu ostala tvrdá a mužná.), prísudok vyjadrený synonymami významovo blízkymi (Spev každým krokom mohutnel a silnel.) a opakovanie toho istého slovesa (Tetka nadávala a nadávala.). Ak sú viacnásobné prísudky spojené stupňovacími a odporovacími spojkami, čiarku pred ne píšeme. (Podobne, ako pri ostatných viacnásobných vetných členoch.) Autor vety má možnosť čiarkou naznačiť, aký medzičlenský vzťah chce vyjadriť.

Bola doriadená a zanedbaná aj špinavá. (zlučovacia spojka aj)

Bola doriadená a zanedbaná, aj špinavá. (stupňovacia spojka aj vo viacnásobnom prísudku)

Nebola pekná a usilovná ani múdra. (zlučovacia spojka ani)

Nebola pekná a usilovná, ani múdra. (stupňovací spojka ani vo viacnásobnom prísudku)

Ak však ide o priradovacia súvetia, platia tu pravidlá písania čiarky spomenuté v úvode príspevku. (Pred stupňovacími a odporovacími spojkami a, i, aj, ani, či, alebo v priradovacom súvetí čiarku písať môžeme, ale nemusíme.)

Žiaci dnes nečítali, nepísali (ba) ani nepočítali.

Žiaci dnes nečítali, nepísali, (ba) ani nepočítali. (stupňovanie)

V príspevku sme sa snažili priblížiť problematiku písania čiarky pred spojkami *a, i, aj, ani, či, alebo* v rôznych pozíciách. Veríme, že náš príspevok splnil náš zámer a objasnil niektoré stručne formulované pravopisné zásady v Pravidlách slovenského pravopisu.

LITERATÚRA

BALÁŽIKOVÁ, K.: *Základné problémy písania čiarky*. Slovenský jazyk a literatúra v škole. 1993/94, č. 3 – 4, s. 73 – 80.

ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E.: *Súčasný slovenský spisovný jazyk*. Syntax. 2. vyd. Bratislava, SPN 1986. 262 s.

PAULINY, E. – RUŽIČKA, J. – ŠTOLC, J.: *Slovenská gramatika*. 5. vyd. Bratislava, SPN 1968. 584 s. *Pravidlá slovenského pravopisu*. Bratislava, Veda, vydavateľstvo SAV 1991. 534 s.

Didaktické hry

JOZEFÍNA PORUBCOVÁ

Anotácia: V systéme vyučovacích metód má svoje oprávnené miesto didaktická hra. V metodicko-odbornej literatúre sa vyzdvihuje význam a opodstatnenie hry pre dieťa ako charakteristického prejavu detskej mentality, jeho hravosti a zábavy.

Kľúčové slová: motivácia, grafický obraz, kartičky, rébusy, dopĺňovačky, situačné hry, dramatizácia

Pred niekoľkými rokmi prevládal istý nie celkom správny názor na využívanie didaktických hier na hodinách. Hrové činnosti považovali učitelia za stratu času alebo detskú zábavu, ktorá pôsobí vo výchovno-vzdelávacom procese rušivo. Učitelia sa nazdávali, že didaktická hra nie je efektívna a z hľadiska výchovno-vzdelávacích cieľov nepotrebná. Aby si didaktické hry našli na hodine pevné miesto, je potrebné zaoberať sa predovšetkým aktuálnymi **problémami motivácie** vo vyučovacom procese.

Nedostatok motivačného pôsobenia učiteľa na žiakov spôsobuje, že žiaci pracujú na hodinách slovenského jazyka bez záujmu o učivo a nevyužívajú svoje schopnosti v plnej miere. Našou praxou máme overené, že motivačné metódy prispievajú k zvyšovaniu aktivity a tvorivosti žiakov a využívaním motivačných prvkov vo výchovno-vzdelávacom procese v slovenskom jazyku sú hodiny pre žiakov zaujímavejšie, živšie a tvorivejšie. Samozrejme, že didaktické hry musia byť **primerané veku** a schopnostiam žiakov, výber didaktických hier a ich obsah musí byť aktuálny a konkrétny.

Jednou z úloh učiteľa slovenského jazyka je **naučiť žiakov samostatne**, tvoriť a logicky myslieť, rozlišovať podstatné od nepodstatného, vstúpiť žiakom správne základy získavania potrebných informácií a naučiť žiakov komunikovať. Pripravujeme ich tak na samostatné získavanie vedomostí potrebných pre život.

Výchovno-vzdelávací proces prináša žiakom aj problémy, ako je slabá sústredenosť na hodine, nechť k učeniu, veľký nezaujem učiť sa nezaujímavé učivo a pod. Z tohto dôvodu je dôležité, aby učiteľ motivoval žiaka, a to práve tvorivými úlohami a cvičeniami, ktoré majú didaktickú hodnotu.

Veľa záleží na tom, ako dokáže učiteľ slovenského jazyka vytvoriť vo všetkých troch zložkách atmosféru a vzbudiť záujem aj o obsahovo náročné učivo. Hrová forma je pre žiakov výhodná a lepšia ako monotónny výklad jazykového učiva podávaný učiteľom. Tradičná schéma hodiny žiakov unavuje. Stávajú sa nepozorovanými, nesústredenými a apatickými k jednotvárnemu výkladu učiva. Preto je potrebné, aby bolo na hodine viac vzrušenia, čo žiakov poteší, zmobilizuje a zaktivičuje. Každé dieťa, a nielen ono, má záujem o niečo nové, zvláštne a nepoznané. Poznatky získané hrou pochopí žiak jednoduchšie a rýchlejšie a dlhšie si ich uchová v pamäti.

Pre prácu učiteľa slovenského jazyka je dôležité nájsť vhodné námety didaktických hier a dostatočne ich využiť vo výchovno-vzdelávacom procese. Samozrejme, že väčšina didaktických hier si vyžaduje svedomitú prípravu samotného učiteľa, čo je náročné na jeho čas. No pri pravidelnom využívaní didaktických hier v slovenskom jazyku postupne môžu pomôcť aj žiaci. Ak ich priamo **zapojíme do prípravy hier**, aj realizácia určitého gramatického javu, ktorý čiastočne pomohli riešiť oni, im prináša radosť. A ich záujem a aktivita pri riešení úlohy je základnou podmienkou osvojovania si potrebných poznatkov. Musíme si však uvedomiť, že máme veľa gramatických javov, aplikovaných cvičení, jazykových rozborov, ktoré si pri osvojovaní vyžadujú veľa myšlienkového úsilia, duševnej práce, námahy a sústredenosti.

Základným cieľom vyučovania slovenského jazyka je dôkladné osvojenie si pravopisu a plynulý ústny a písomný prejav. Je dôležité, aby učiteľ slovenského jazyka vytváral žiakom dobré podmienky pri osvojovaní si slovenského pravopisu. Pri nácviku pravopisu je dôležité, aby žiak **spájal grafický obraz s významom slova**. Tu sa vhodne uplatňuje práca s kartičkami, kde si žiaci precvičujú zrakovú pamäť a rozvíjajú svoju predstavivosť a myslenie. Kartičky sú vhodné pri preberaní vybraných slov hlavne v nižších ročníkoch. Žiaci môžu tvoriť vety so slovami na kartičkách písanou alebo ústnou formou. Vhodnou relaxačnou hrou v nižších ročníkoch pri preberaní pravopisných javov je aj **prešmyčka, zámenka, hádanka** a pod. Didaktický význam majú jedine vtedy, keď sa viažu na presne stanovený učebný obsah. Pomáhajú nielen rozvíjať reč žiakov, ale chápať jazyk ako ucelený systém, pričom pri využívaní týchto foriem hier, napr. **lúštenie rébusov**, žiaci spoznávajú krásu materinského jazyka. Na nižšom stupni základnej školy je najrozšírenejším typom didaktickej hry **doplňovačka**, ktorá má motivačnú funkciu. Vo vyšších ročníkoch sa

osvedčujú **situačné hry**, ktorými sa dobre ilustruje napr. učivo zo syntaxe. Žiakom sa dá úloha použiť vety istého typu alebo vetné členy a pod.

Hlavným cieľom vyučovania slovenského jazyka je nielen osvojenie si množstva gramatického učiva, ale aj výchova tvorivého a samostatného žiaka. Jazykové vyučovanie umožňuje rozvíjať fantáziu, tvorivosť a predstavivosť. Tvorivé hry v slovenskom jazyku je vhodné využiť v ktorejkoľvek fáze hodiny vo všetkých troch zložkách. Jazykové rozcvičky, dopĺňacie cvičenia – či ústnou alebo písomnou formou – sú veľmi vhodné. Pri vyučovaní tvaroslovia môže učiteľ slovenského jazyka využívať množstvo tvorivých hier, ktoré rozvíjajú rozumové schopnosti žiakov. **Skupinové vyučovanie**, práca v pároch, **súťaženie**, ba aj individuálna práca, sú veľmi vhodné na upevňovanie gramatických javov vo všetkých jazykových rovinách.

Hlavným zámerom didaktických hier v slovenskom jazyku je upútať žiaka tak, aby ho nácvik pravopisu, prípadne zložitejšieho gramatického javu neunavoval a bol činnosťou, ktorá sa spája s hravou zábavou a veselosťou. Majú byť motivačným prostriedkom na vzbudenie záujmu o pravopis, umožňovať rozptýliť strach z nácviku pravopisu a vzbudzovať chuť do učenia. Poslaním didaktických hier je teda zábavné podanie učiva, pomocou ktorého sa žiaci s pravopisom oboznamujú a postupne si ho osvojujú.

Didaktické hry sa dajú využiť veľmi vhodne aj v učebnej látke o slohu. Využívajú sa pritom **obrázky**, ktoré môžu oživiť dynamizovaný dej pri hre a umožňujú rýchlejšie pochopiť učebnú látku. Veľmi vhodné a motivačne pôsobiace sú aj názvy učebnej látky, napr.: Chystáme sa na výlet, Sánkovačka, Moja izba a pod. Dôležitý je aj výber východiskového textu, ktorý by mal byť pútavý a zaujímavý a ktorý je možné na hodine výchovne a motivačne využiť. Môžu to byť texty z krásnej literatúry, odbornej literatúry, ale aj texty s rôznou komunikatívnou funkciou z rôznych funkčných štýlov.

V literárnej výchove sú známe napríklad **dramatizácie** prozaických textov. Nimi sa žiaci učia pohotovo sa vyjadrovať. Často sa využíva aj skupinová práca a dopĺňovačky.

Nesmierny význam pre žiakov majú jazykové a literárne hry. Jazykové hry sa zameriavajú na rozvoj konkrétnych jazykových znalostí a dajú sa použiť na fixáciu a opakovanie nadobudnutých poznatkov. Žiaci si pri nich precvičujú správne vyjadrovanie a gramatickú stránku jazykového prejavu a učivo si lepšie osvojujú. Literárnymi hrami prostredníctvom dramatizácie žiaci nadobúdajú hodnoty potrebné pri utváraní osobnosti. Spolu so získavaním citových zážitkov cibria si jazykové vyjadrovanie, objavujú krásu materinského jazyka, aktívne si zdokonaľujú komunikatívne schopnosti a regulujú svoje správanie a vystupovanie.

Didaktické hry ako motivačné metódy sú nevyhnutnou súčasťou hodín slovenského jazyka, lebo zvyšujú príťažlivosť výchovno-vzdelávacieho procesu, zlepšujú vzťah medzi učiteľom a žiakmi, čím sa zároveň zlepšuje vzťah k učeniu a získané vedomosti sú trvalejšie.

Z vlastnej praxe môžeme zdôrazniť silný výchovno-vzdelávací účinok didaktických hier. Cieľom nášho príspevku je inšpirovať a aktivizovať učiteľov k tomu, aby didaktické hry na hodinách slovenského jazyka využívali vo všetkých zložkách, aby ich pravidelne zaradovali do vyučovania a považovali za rovnocennú metódu s ostatnými motivačnými metódami. Veríme, že každému slovenčinárovi záleží na tom, aby žiaci mali radi slovenský jazyk, aby sa naň tešili a bez zbytočného strachu pristupovali k osvojovaniu si nových poznatkov v jazykovom i literárnom vyučovaní.

V snahe pomôcť učiteľom slovenského jazyka pri praktickom uplatňovaní didaktických hier na hodinách slovenského jazyka a zároveň zorientovať sa v odbornej literatúre o didaktických hrách, uvádzame zoznam najdôležitejších publikovaných prác a časopiseckých príspevkov.

1. BERTA, J.: *Vzťah činnosti učiteľa a žiaka k obsahu a cieľu v predmete slovenský jazyk a literatúra*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, 41, 1994/1995, č. 3-4, s. 80-81.
2. BETÁKOVÁ, V.: *Triedenie jazykových cvičení*. Bratislava, SPN 1976.
3. BETÁKOVÁ, V. – ŠTEFANOVIČOVÁ, E. – ZÁHRADKOVÁ, M.: *Nebojme sa pravopisu*. Bratislava, SPN 1993.
4. BETÁKOVÁ, V. – ŠTEFANOVIČOVÁ, E. – ZÁHRADKOVÁ, M.: *Priateľ mäčkej – kamarátka bodka*. Bratislava, SPN 1985.
5. BLATNÁ, E.: *Dramatizace v díle J. A. Komenského*. Komenský, 115, 1990/1991, č. 4, s. 198-199.
6. ĐURČOVÁ, M.: *Niekoľko námetov na vyučovanie slohu v základnej škole*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, 38, 1991/1992, č. 1, s. 30.
7. ELKONIN, D. B.: *Psychológia hry*. Bratislava, SPN 1983.
8. HRIVŇÁK, Š.: *Hádanka ako didaktická hra i problémová úloha*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, 31, 1984/1985, č. 1, farebná vložka.
9. HRIVŇÁK, Š.: *Využitie veršovaných hádaniek vo vyučovacom procese v siedmom a ôsmom ročníku*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, 32, 1985/1986, č. 3, s. 86.
10. JANČOVÁ, A.: *Didaktické hry na hodinách slovenského jazyka v 1. ročníku*. Komenský, 107, 1982/1983, č. 10, s. 585-586.
11. KAČALA, J.: *Jazyk a osobnosť dieťaťa*. Bibiana, 1994, 2, s. 1-4.
12. KOPECKÝ, J.: *Komenského Škola hrou*. Český jazyk a literatúra, 43, 1992/1993, 7-8, s. 145-148.
13. KRAJČOVIČOVÁ, J.: *Tvorivé úlohy a cvičenia v jazykovom vyučovaní*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, 38, 1991/1992, č. 10, s. 462-467.
14. KREJČOVÁ, E. – VOLFOVÁ, M.: *Učíme se, i když si hrajeme*. Komenský, 120, 1995/1996, č. 1/2, s. 24.
15. LOKAJČKOVÁ, J.: *Didaktická hra – prostriedek přípravy na vyučování*. Vychovávateľ, 17, 1972/1973, č. 2, s. 53.
16. MIŠURCOVÁ, V. – FIŠER, J. – FIXL, V.: *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha, SPN 1989.
17. OCMANOVÁ, J.: *Hra v 1. ročníku*. Komenský, 113, 1988/1989, č. 7, s. 392.
18. OCMANOVÁ, J.: *O didaktických hrách*. Komenský, 114, 1989/1990, č. 5, s. 264-265.
19. ONDREJKA, K.: *Tradičné hry detí a mládeže na Slovensku*. Bratislava, VEDA 1976.
20. OPAVEILOVÁ, E.: *Dieťa sa hrá a spoznáva svet*. Bratislava, SPN 1988.
21. PAUSEWANGOVÁ, E.: *100 her k rozvoji tvorivosti v předškolním a mladším školním věku*. Praha, Portál 1992.
22. PAUSEWANGOVÁ, E.: *130 didaktických her*. Pro skupiny dětí od 3 do 8 let. Praha, Portál 1994.
23. PAUSEWANGOVÁ, E.: *150 her k utváření osobnosti*. Pro děti od 3 do 8 let. Praha, Portál 1994.
24. PAŽITNÝ, A.: *Jazykové hry v 5.-8. ročníku základnej školy*. Bratislava, SPN 1989.
25. POLÍVKOVÁ, D.: *Hry pro jazykové vyučování*. Praha, SPN 1963.
26. POLIŠENSKÝ, J. – PAŘÍZEK, V.: *J. A. Komenský a jeho odkaz dnešku*. Praha, SPN 1987.

27. SMIDA, J.: *Na posiedkach s figlami*. Bratislava, Smena 1967.
28. SOLLÁROVÁ, E.: *Kreatívne úlohy ako prostriedok rozvoja tvorivosti žiakov v slovenskom jazyku a literatúre*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, 38, 1991/1992, č. 3, s. 118-120.
29. VANKOVÁ, M.: *Hra versus Komenský*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, 39, 1992/1993, č. 7-8, s. 368-369.
30. VAVREKOVÁ, L.: *Didaktická hra*. Prostriedok motivácie, komunikácie, precvičovania a upevňovania učiva zo slovenského jazyka a literatúry v ZŠ. Bratislava, ŠPÚ 1994.
31. ZÁVACKÁ, O.: *Využitie hádaniek v jazykovom vyučovaní*. Komenský, 116, 1991/1992, č. 3. s. 111-112.

SLOVENČINÁRI SEBE

Slovenský jazyk pre 5. ročník ZŠ

(učebnica a cvičebnica)

EVA TIBENSKÁ

Začiatkom školského roka 1997/98 dostali učitelia a žiaci 5. ročníka ZŠ do rúk novú učebnicu predmetu slovenský jazyk. Onedlho budú mať možnosť začať pracovať aj s jej integračnou súčasťou, s Cvičebnicou slovenského jazyka pre 5. ročník ZŠ.

Treba pripomenúť, že tomuto tvorivému počínu autorského kolektívu v zložení doc. PhDr. Eva Tibenská, CSc. (gestorka projektu a vedúca autorského kolektívu), prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc. (gestor), doc. PhDr. Vladimír Patráš, CSc. a PhDr. Marianna Sedláková, predchádzala niekoľkoročná usilovná koncepčná práca. Jej výsledkom bolo vypracovanie textov *Nová koncepcia vo vyučovaní slovenského jazyka na základných školách a Učebné osnovy predmetu slovenský jazyk pre 2. — 9. ročník ZŠ*. Autorsky tieto dokumenty pre MŠ SR spracovala doc. E. Tibenská, ostatní členovia kolektívu texty pripomienkovali.

Pod vedením doc. E. Tibenskej vznikli neskôr dva kvalitné autorské kolektívy, ktoré pripravili do konkurzného konania MŠ SR ukážky spracovania učebníc a cvičebníc pre 2. — 4. a pre 5. — 9. ročník ZŠ. Z konkurzného konania vyšiel víťazne druhý kolektív. Z poverenia MŠ SR začal realizovať svoj projekt učebníc a cvičebníc pre 5. — 9. ročník ZŠ.

Učebnice a cvičebnice Slovenský jazyk pre 5. ročník ZŠ (do vydavateľstva je odovzdaný už aj ich II. diel) vychádzajú dôsledne z predstáv a cieľov formulovaných v *Novej koncepcii vo vyučovaní slovenského jazyka na základných školách*. Oproti donedávna platným učebniciam sa v nich ako základný uplatňuje **komunikatívno-poznávací princíp** vo vyučovaní materinského jazyka. Znamená to, že